

AMBASADORI ODRŽIVOG
RAZVOJA I ŽIVOTNE SREDINE
ENVIRONMENTAL AMBASSADORS
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE MEĐUNARODNOG PROGRAMA EKO-ŠKOLE U SRBIJI

Beograd, 2013. godine

Ovo Uputstvo je adaptirala iz raspoloživih materijala Prof. dr Anđelka Mihajlov, Nacionalni mentor FEE programa u Srbiji u ime strukovnog udruženja *Ambasadori održivog razvoja i životne sredine*, uz podršku **Centra za promociju nauke Republike Srbije**, i partnerstva *Saveza učitelja Srbije* i *Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu*. Podršku programu je dalo i **Ministarstvo zdravlja Republike Srbije**, a **Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije** u načelu je podržalo projekte u kojima škole učestvuju.

Ukoliko **škola konkuriše projektom uvođenja i unapređenja sprovođenja međunarodnog programa Eko-škole**, za donaciju ili podršku, kada uključi u projekat i dobije prethodnu saglasnost za konkurisanje od organizacije nacionalnog operatera za međunarodni program Eko-škole u Srbiji (*Ambasadori održivog razvoja i životne sredine*), realizacija projekta će se moći smatrati *pilot fazom programa* u toj školi, odnosno pravilno usmerenim sprovođenjem.

Ambasadori održivog razvoja i životne sredine

ENVIRONMENTAL AMBASSADORS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

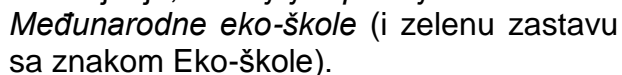
Jovana Rajića 5-D, 11000 Beograd, Srbija

tel: +381 11 322 51 39 Fax: +381 11 2836926

E-mail: ambasadorior@gmail.com, fee.serbia@ambassadors-env.com

www.ambassadors-env.com

Međunarodni program Eko-škole je sistem nagrađivanja predškolskih i školskih ustanova (ne isključujući visokoškolske ustanove) na lokalnom, državnom i međunarodnom nivou. Upravo **jednoobraznost programa na međunarodnom nivou**, čini jedinstvenim ovaj prepoznatljiv i kvalitetan model vaspitanja i obrazovanja. Škole koje ispune postavljene kriterijume i koje brigu za životnu sredinu postavljaju kao trajnu vrednost i način življenja, *dobijaju povelju o statusu*

Ovo prestižno međunarodno priznanje dodeljuje se na dve godine (nakon prvog dobijenog priznanja škola se posle dve godine mora prijaviti za obnovu statusa i dokazati da je u sprovođenju programa, prema zacrtanim smernicama otišla "korak dalje", produbila i proširila rad na izabranim temama što se i iscrpno treba dokumentovati). Danas 52 zemlje sveta sprovode međunarodni program eko-škole i u program je uključeno više od 12 miliona đaka i studenata. U Srbiji je

Prve zelene zastavice mogu se očekivati u Srbiji 2013. godine.

Intelektualni vlasnik međunarodnog programa Eko-škole je FEE (Foundation for Environmental Education), čiji je jedini ovlašćeni predstavnik i nacionalni član organizacija "Ambasadori održivog razvoja i životne sredine" (u daljem tekstu - Organizacija nacionalni operater). Organizacija nacionalni operater određuje Nacionalnog koordinatora za međunarodni program eko-škole¹. FEE je osnovao Evropski Savet 1981. godine. U program je trenutno uključeno više od 30 evropskih, kao i značajan broj vanevropskih država. Od osnivanja do danas ima sedište u Kopenhagenu – Danska.

Program je podržan od Programa UN za životnu sredinu (UNEP) i Organizacije UN za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO). Dodatno, Organizacija nacionalni operater je institucionalni član Akademskog Saveta u sistemu UN (ACUNS).

Operativni kontakt za Srbiju je:
email: fee.serbia@gmail.com
faks: (011)2836926
www.ambassadors-env.com

U Republici Srbiji međunarodni program Eko-škole **podržava:**

- **Ministartstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja** „kao projekat koji ima za cilj zaštitu životne sredine i promovisanje obrazovanja za održivi razvoj“ (dopis broj 451-02-00073/2013-09, od 16.01.2013. godine)

Pokrovitelj međunarodnog programa Eko-škole u Srbiji je:

- **Ministarstvo zdravlja** (dopis broj 500-01-2287/2012-04, od 20.12.2012. godine)

¹ Nacionalni koordinator za Srbiju je Milica Petrović.

Detaljno uputstvo za sprovođenje međunarodnog programa EKO- ŠKOLE u Srbiji

Program je tačno definisan i ne dopušta improvizacije u odnosu na utvrđena pravila. Zadata smernice programa ne mogu se prilagođavati, nego ih je potrebno u celosti slediti.

Prijava za učestvovanje u međunarodnom programu Eko-škole

Prikaz obuhvata: način sprovođenja programa prema pojedinim programskim koracima (etapama), važnost i potrebu uključivanja u program sa manjim, ostvarljivim ciljevima čije se ostvarivanje može pratiti, kao i potrebu kontinuiranog rada. Program ne počiva na jednoj temi nego je trajan i predstavlja dugoročnu opredeljenost svih segmenata škole, lokalne zajednice i društva.

Prijava za učestvovanje u međunarodnom Programu Eko-škole u Srbiji	
Naziv škole/vrtića	
Ulica i mesto	
Poštanski broj	
Opština	
Telefon	
Faks	
E-mail	
Veb	
Broj učesnika u školi/vrtiću	
Broj nastavnika u školi/vrtiću	
Da li ste u školi/vrtiću prethodno sprovodili elemente međunarodnog programa Eko-škole? (ako je odgovor "da", odgovoriti i koliko dugo)	
Da li za prijavu imate podršku opštine/lokalne samouprave? (ako je odgovor "da", molimo vas dostavite pismo podrške u prilogu)	
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> Datum MP Direktor škole/vrtića </div>	

Pre prijave Nacionalni koordinator upoznaje školu i sve zainteresovane sa programom u celosti. Dopis upućuje i potpisuje direktor škole. Nacionalni koordinator potom dostavlja školi obrazac za prijavu.

Nakon što škola popuni prijavu, Nacionalni koordinator dostavlja potvrdu o uključivanju u program i daje osnovna uputstva za rad (koja su sadržana u ovom uputstvu) i tri nacionalna plakata eko-škole.

Uz prijavu je potrebno (poželjno) dostaviti i pismo opštine/lokalne zajednice da podržava uključivanje škole u ovaj međunarodni program.

Korak 1. Osnivanje Odbora Eko-škole (Eko-odbora)

Odbor Eko-škole čine: direktor, nastavnici (školski koordinatori programa³), učenici, predstavnici roditelja, nenastavnog osoblja škole (administrativnog i/ili tehničkog), predstavnici lokalne zajednice, javnih i drugih preduzeća, predstavnici Organizacije nacionalnog operatera ili drugih udruženja koje se bave pitanjima zaštite životne sredine, a deluju u mestu (gradu, opštini).

Svrha odbora je:

- osigurati usvajanje ostalih šest elemenata
- raspodeliti odgovornost učenicima i u njima razviti svest o vrednosti njihovih zamisli
- brinuti o dugoročnom sprovođenju programa
- povezati upravu škole sa lokalnom zajednicom

Odbor eko-škole je “snaga” programa. O radu Odbora vodi se zapisnik sa održanih sastanaka i pregled najvažnijih odluka. Odbor najbolje funkcioniše ako su u njemu svi gore navedeni članovi.

Izuzetno je važno da škola “izađe” iz okvira školske zgrade i da članovi Odbora budu predstavnici lokalne zajednice. Škole na taj način postaju otvorene za javnost jer im se omogućuje šire delovanje (akcije čišćenja, ciljane humanitarne akcije, anketiranje građana o ekološkim i problemima životne sredine, obaveštavanje javnosti o zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama sa pojedinog područja, o zaštićenim objektima prirode, o postupanju sa energentima, prednostima selektivnog prikupljanja otpada i dr.). Učenici članovi Eko-odbora i sami daju inicijative o pojedinim akcijama u i izvan škole i na taj način postaju aktivni članovi društva.

Pre osnivanja Eko-odbora važno je da direktor obavesti Nastavno veće škole o programu i njegovim ciljevima i dobije podršku kolektiva. Nakon prve konstitutivne sednice Eko-odbora potrebno je obavestiti sve učesnike u školi o njegovim članovima. Popis članova Eko-odbora postavlja se u sve školske prostore i na središnji pano, o kojem će kasnije biti reči. Važno je redovno voditi zapisnike koji moraju biti potpisani. Zapisnici se slažu hronološkim redosledom. Deo članova Odbora može se menjati početkom nove nastavne godine (ako su npr. to bili učenici osmih razreda ili njihovi roditelji) pa se u dokumentaciju prilaže spisak novih članova Odbora (isto vazi i za školske prostore) i pregled najvažnijih odluka.

³ Uobičajeno je da škola imenuje jednog koordinatora za sprovođenje programa u školi, i da o tome obavesti Nacionalnog koordinatora. Ukoliko je više škola sa istog područja mogu se imenovati i regionalni koordinatori.

Korak 2: Ocena stanja životne sredine

Početak programa je pregled trenutnog stanja životne sredine. Prosuđuje se koliko škola opterećuje životnu sredinu, koliko proizvodi otpada, troši energenata (struju, gas, mazut) i vode, kakvo je okruženje škole, kao i kolika je zastupljenost vaspitanja i obrazovanja za životnu sredinu u aktivnostima škole.

Upitnik "Pregled stanja životne sredine" na jednostavan način, sa popisom pitanja i ponuđenih odgovora (odgovori su "da" ili "ne") pomaže da izvrše pregled stanja.

"Pregled stanja životne sredine" i **"Upitnik o vaspitanju i obrazovanju za životnu sredinu"** su sastavni deo ovog Uputstva.

Škola može nakon nekoliko meseci ili godinu dana ponovno da izvrši ocenu stanja životne sredine kako bi se videlo koliki je napredak u programu. U tom slučaju ovo prvo ispunjavanje je "snimak početnog stanja".

Korak 3: Izrada programa rada

Ovo je suština programa Eko-škole. Škole samostalno izrađuju program na osnovu upitnika o stanju životne sredine.

Odabira se jedan ili više ponuđenih ciljeva koji su u okviru zadanih tema "Voda", "Energija" i "Otpad" (npr. reciklaža papira, upotreba ekološki prihvatljivih sredstava za čišćenje, štednja energije, štednja vode, hemikalije).

Program treba povezati sa redovnim nastavnim planom i programom i postaviti ostvarljive ciljeve.

Plan delovanja (program rada) potvrđuje Odbor eko-škole. Zadaci i zacrtani ciljevi moraju biti jasni i lako merljivi, jer je potrebno pratiti njihovu realizaciju.

Najčešće greške:

opštost ciljeva (npr. sakupljanje otpada - nedostaju podaci: Odlaganje? Ko? Kada? Kako će se meriti prikupljeni otpad?) i zadataka (učenici će skupljati otpad - svi ili pojedinačno, po razredima, u mestu, u školi, oko škole i sl.) ili nisu definisani nosioci aktivnosti.

Plan delovanja (program rada) za određenu temu najbolje je sastaviti u formi primenjivog programa za pojedini nastavni predmet. Navesti zadatke, nosioce, vreme realizacije i osvrt na planirano (tamo gde je moguće). Ovo je sastavni deo dokumentacije i prilaže se za svaku školsku godinu (ako je škola duže uključena u program).

Primer:

Zadaci (aktivnosti): štednja vode i efekti štednje - očitavanja vodomera, proračun (potrošnja po učeniku u mernim jedinicama i u dinarima), štednja vode u svetu, izreke o vodi i štednji vode, voda u književnosti, štednja vode u sanitarnim prostorima.

Nosilac: eko-patrole (koje škola osniva) i domar/spremačica (očitanje, preračunavanje, pregled sanitarnih prostora); svi učenici i nastavnici geografije, srpskog jezika, matematike, fizike i tehničkog obrazovanja.

Vreme realizacije: tokom godine, prvi dan u mesecu.

Ovaj primer je samo deo aktivnosti predviđenih programom na temu "Voda" jedne škole.

Korak 4: Praćenje stanja i ocenjivanje

Vođenje beleški i vrednovanje stanja je ono što Eko-školama daje posebnu vrednost i verodostojnost, naglašavajući stalnu proveru napredovanja prema cilju.

Praćenje stanja razrađuje se u skladu s planom delovanja (izradom programa). Prati se i ocenjuje jesu li ostvareni ciljevi, beleži se svaki uspešan postupak i predlažu postupci za nerešene probleme. Prema mogućnostima, učenici bi trebalo da budu ti koji će sprovoditi praćenje (vodi se eko-dnevnik, izrađuje foto-dokumentacija, video zapisi, postavljaju izložbe prilikom

Dana Eko-škole-Projektog dana, itd.).

Eko-patrole

Osim učenika članova Odbora eko-škole važnu ulogu u programu imaju i Eko-patrole. To su grupe učenika zadužene za kontrolu i praćenje rada na određenoj temi i/ili pojedinim parametrima. Oni "nadgledaju" postupanje ostalih učenika, ali i odraslih i o tome vode svoje beleške (u posebne sveske, tabele, liste, na oglasnoj tabli). Učenici su najobjektivniji kritičari koji ne štede reči pohvale, ali ni kritike za ono što nije dobro i valja menjati. Ne mogu se postaviti kriterijumi o broju učenika u jednoj eko-patrolu niti o njihovom ukupnom broju, jer to zavisi od veličine škole.

Organizaciju, broj članova, raspored rada, zaduženja, način beleženja odrediće Odbor imajući u vidu sve parametre koji utiču na celokupni rad škole (jedna ili dve smene, broj učenika: do 150, 150-300, do 500, iznad 500, jedna, dve ili više područnih škola, broj učenika putnika, prevoz učenika - organizovan ili ne i dr.)

Korak 5: Rad prema nastavnom planu i programu

U sklopu redovne nastave obrađuju se teme određene Planom delovanja (interdisciplinarnost), a teme o zaštiti životne sredine o kojima se uči u sklopu redovne nastave treba da utiču na način rada čitave škole. Pripremaju se pojedinačne praktične aktivnosti u školi ili izvan nje.

Svaki učitelj/nastavnik će u programu svog predmeta/područja izdvojiti nastavne jedinice koje se odnose na

realizaciju programa eko-škole. Zavisno od predmeta, broj nastavnih jedinica je različit, ali svi moraju dati svoj doprinos. Ukoliko se izabranoj temi delovanja posveti deo nastavnog časa (uvodni deo ili ponavljanje na kraju časa) to se posebno označava u dnevniku rada. Uz popis nastavnih jedinica po predmetima, dokumentaciji se prilaže i uzorak priprema. Potrebno je na nivou škole dogovoriti način označavanja ovih nastavnih jedinica u dnevniku rada. Označavanje je jednoobrazno za sve učitelje/nastavnike. Dokumentaciji se prilaže i kopija jedne stranice dnevnika rada razredne/predmetne nastave sa označenim sadržajima.

Korak 6: Obaveštavanje javnosti i uključivanje medija

Potrebno je uključivanje čitave škole i šire zajednice stalnom promocijom, naročito povodom Dana Eko-škole (jedan dan u godini po izboru Odbora Eko-škole - Projektni dan).

U školi se postavlja stalni oglasni pano Eko-škole. Školske novine mogu poslužiti za promociju programa ili se mogu osnovati posebne novine Eko-škole. Održavaju se predavanja sa ekološkim temama. (Kada se dobije status eko-škole moći će da se razmenjuju informacije sa drugim eko-školama u zemlji i inostranstvu). O radu Eko-škole obaveštavaju se lokalne novine, radio i TV. Organizuju se akcije na

koje se pozivaju mediji.

Označavanje i oglašavanje programa u školi

Škola koje je uključena u Međunarodni program eko-škola dobija prilikom uključivanja tri nacionalna plakata. Kao što je napomenuto, poželjno je da se plakati urame i postave u kancelariju direktora, zbornicu i na stalni pano Eko-škole. Uz plakat se stavlja i Potvrda o uključivanju u program.

Stalni pano Eko-škole mora sadržati sledeće: sedam programskih koraka (uz prvi se stavlja popis članova Eko-odбора i njihove funkcije, a uz sedmi korak – tekst ili slogan koji predstavlja Eko-kodeks škole). Pored programskih koraka, moraju biti i službeni znaci: Međunarodnog koordinatora (FEE-Foundation for Environmental Education), Nacionalnog koordinatora/operatora (Udruženje “Ambasadori održivog razvoja i životne sredine”, Beograd), znak Eko-škola i znak (logo) škole uključene u program. Sva četiri znaka treba da budu iste veličine.

Određivanje znaka (logoa) škole

Najčešće se na nivou škole raspiše konkurs među učenicima za idejno rešenje znaka škole. To može biti deo spomeničkog/graditeljskog nasleđa mesta, istorijski znak škole, zaštićena biljna ili životinjska vrsta tog područja, biljna kultura po kojoj je kraj poznat, reljefno obeležje kraja i sl. Poželjno je da znak bude što jednostavniji da se može lakše kompjuterski preneti na dokumente nakon što škola dobije status Eko-škole.

Promenljivi pano

Postavlja se neposredno uz stalni pano, a svrha mu je: obaveštavanje o svim merenjima, sprovedenim akcijama i anketama, fotografije učenika u akcijama, tekstovi iz novina, intervjui sa učenicima koji su u eko-patrolu, osvrt na rezultate merenja, polugodišnji izveštaj o postignutom, obeležavanje prigodnih datuma, organizacija i utisci sa Projektnog dana.

Projektni dan-Dan Eko-škole

Projektni dan je bilo koji dan u godini, po odluci Odbora Eko-škole, kada učenici predstavljaju program i rad široj javnosti (roditeljima, pozvanima, predstavnicima lokalne uprave i ostalima). Način organizacije nije propisan, ali iskustva govore da je najbolje organizovati radionički tip nastave.

Tog dana svi nastavni predmeti su podređeni temi (području rada) Eko-škole. Dogovor i odluku o organizaciji radionica i/ili nastavnih sati donosi Nastavničko veće, a sve potvrđuje Odbor Eko-škole (u dokumentaciji mora postojati pisani trag o ovoj odluci). Najbolje je javno oglasiti nazive radionica i omogućiti učenicima da prema svojim sklonostima/sposobnostima učestvuju u pojedinim radionicama. U organizaciju, pripremu i realizaciju radionica, na javnu prezentaciju i /ili predavanje poželjno je što više uključiti roditelje. Zajedničke radionice daju vrhunske rezultate. Sve aktivnosti potrebno je dokumentovati (foto dokumentacija, video i/ili audio zapis, školske novine, dnevne novine).

Saradnja s medijima

O uključivanju u program i svim preduzetim aktivnostima potrebno je obavestavati lokalne i dnevne medije. Pozvati predstavnike štampe da dođu u školu i razgovaraju sa učenicima, nastavnicima i roditeljima. U tome školama mogu pomoći i predstavnici javnih poduzeća ili lokalne zajednice koji su članovi Odbora Eko-škole. Obavestiti i lokalne radio i TV stanice, naročito za vreme Projektnog dana ili organizovanja prigodnih akcija u mestu. Veliki udeo u svemu tome ima školski list ili novine Eko-škole.

Korak 7: Označavanje i oglašavanje programa u školi

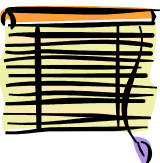

Formuliše se zajednički dogovor i stav učesnika Eko-škole (tzv kodeks), koji podržava obavezivanje svih na "EKO" opredeljenje škole.

U izradi kodeksa učestvuju učenici, a potrebno ga je izložiti na uočljivo mesto i dopunjavati onim čemu učenici teže u zaštiti životne sredine.

Eko-kodeks se može objaviti u lokalnim novinama i široj javnosti. Ovim Eko-škole imaju priliku da daju svoj doprinos izradi međunarodnog kodeksa zaštite životne sredine - zajedničke izjave o zaštiti životne sredine u školama Evrope i sveta.

Izrada eko-kodeksa

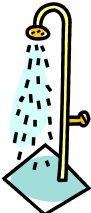

Svaka škola samostalno određuje način izrade. Najbolje je da Eko-kodeks predlažu i sastavljaju učenici. Škole su ovo pitanje različito rešile: u nekim školama raspisuje se konkurs među učenicima, nakon čega Eko-odbor bira najbolje predloge. Ili, učenici na času razredne nastave pismeno daju predloge, razredni starešina bira najbolje i daje članovima Eko-odbora itd. Deo škola bira slogan (poznati stih ili izreku), a uz to i nekoliko učeničkih izreka koje zajedno čine Eko-kodeks dotične škole. Eko-kodeks se postavlja na središnji (glavni) pano i u sve školske prostore, kako bi bio dostupan svima koji uđu u školu.

NAŠ EKO-KODEKS

1. Isključi računar i TV kad ih ne koristiš
2. Kraće se tuširaj. Zagrevanje vode troši energiju.
3. Spusti roletne ili navuci zavese ako hoćeš da ti soba ostane hladna leti.
4. Isključi sva svetla kad izlaziš iz kuće.
5. Koristi štedljive fluorescentne sijalice.
6. Umesto da uključiš klima uređaj kad ti je toplo, obuci se laganije ili uključi ventilator.
7. Obuci se toplije kad ti je hladno umesto da odmah pališ peć.
8. Ponudi se da pomogneš roditeljima da filtere u klima uređajima održavaju čistim.
9. Trudi se da što više ideš peške ili biciklom umesto da se voziš kolima.
10. Zasadi drvo.

Slika 4. Primer Eko-kodeksa

PRIJAVA ZA STATUS EKO-ŠKOLE **(nakon što škola sprovede svih sedam koraka)**

Nakon ispunjenja postavljenih kriterijuma o izradi i sprovođenju programa koji u školi uspešno deluje najmanje devet meseci (odnosno u prvih 3 godine realizacije programa u Srbiji se prihvata i kraće vreme ukoliko je škola bila deo pilot projekta, koji je realizivala Nacionalna organizacija operater), škola obaveštava Nacionalnog koordinatora da je spremna za sticanje statusa.

Od prijave za učestvovanje u programu do prijave za status Eko-škole može proći najmanje devet meseci, a najviše dve godine.

Nacionalni koordinatorski dostavlja potom školi formular prijave za status (Application-Statement form) koji se sastoji iz dva dela:

- Prvi deo sadrži osnovne podatke o školi i predstavlja prijavu za sticanje statusa, a potpisuje ga direktor.
- Drugi deo je izjava lokalne zajednice (Local community statement) koju, nakon upoznavanja s načinom sprovođenja i aktivnostima škole, potpisuje predstavnik grada/opštine i na taj način prihvata saradnju između grada/opštine, Nacionalnog komiteta i Nacionalne organizacije operatera.

Ova izjava je trajna i obavezujuća za sve potpisnike dokle god škola učestvuje u programu. Ukoliko se sa područja grada/opštine više škola prijavljuje za status, za svaku od njih se ispunjava ova prijava, i škola predstavlja program rada i rezultate lokalnoj zajednici, koja svojim potpisom potvrđuje da kao ugovorna strana prihvata sve odredbe navedene u izjavi.

Prijave za status Eko-škole dostavljaju se: do 15. oktobra, do 15. februara ili do 15. maja svake godine.

Nakon nadzornih poseta, škole (u terminu po dogovoru) dostavljaju Nacionalnom koordinatorskom kompletnu dokumentaciju o sprovođenju programa (složenu hronološkim redosledom, prema programskim koracima). Sastavni deo dokumentacije su fotografije, elektronski, audio i video zapisi, članci iz novina i sve što je navedeno u obrazloženju pojedinog programskog koraka. Nakon pregleda, dokumentacija se u celosti vraća školama jer se program nastavlja u skladu s navedenim smernicama. Dokumentaciju na ovaj način dostavljaju samo škole koje prvi put stižu status međunarodne Eko-škole, dok škole koje obnavljaju status stavljaju propisanu dokumentaciju na uvid koordinatorskoj Eko-školi.

Škole koje dobiju status dobijaju **Sertifikat o sticanju statusa međunarodne Eko-škole**. Standardizovanu zelenu zastavicu, škola može naručiti preko Organizacije nacionalnog operatera.

Obnavljanje statusa eko-škole

Kako bi se zadržao status Eko-škole, potrebno je nakon dve godine dokazati dostignut nivo prve godine, ali i korak napred u realizaciji smernica vaspitanja i obrazovanja za životnu sredinu. Škola po pozivu *Nacionalnog koordinatora*, odnosno sama blagovremeno, dostavlja prijavu za obnavljanje statusa i dokaznu dokumentaciju o sprovođenju programa prema programskim koracima. **Prijavu⁴ za obnavljanje statusa** potpisuju direktor škole i predstavnik lokalne zajednice (grada/opštine) kao i prilikom sticanja statusa i obavezujuća je za stranke potpisnice.

Izuzetno je važno iscrpno dokumentovati svaki programski korak kroz rad na izabranoj temi/-ama.

Ukoliko je do dobijanja statusa škola obrađivala jednu temu, kod obnavljanja statusa prikazuje koliko je svoj rad unapredila i dokle je stigla s obradom ostalih tema. Saobraćaj, zdrav život, biološka raznovrsnost i brojne druge teme obrađuju se nakon osnovnih (voda, energija i otpad).

Izvođenje programa nadzire *Nacionalni komitet* i *Organizacija nacionalni operater za sprovođenje Programa u Srbiji*.

Za škole koje se uključe u program, poželjno je da zajedno sa Organizacijom nacionalnim operaterom, rade na obezbeđivanju potrebnog materijala za sprovođenje programa.

Zadate smernice programa ne mogu se prilagođavati, nego ih je potrebno u celosti slediti.

Slika 5: Primer vrtića iz Engleske

⁴ Kod obnavljanja statusa uplaćuje se Nacionalnoj organizaciji operateru iznos 100 EUR (u dinarskoj protivvrednosti)

OCENA STANJA ŽIVOTNE SREDINE

PREGLED STANJA ŽIVOTNE SREDINE U OKVIRU EKO-ŠKOLA

Šta je „pregled stanja životne sredine“ u programima Eko-škola?

To je (neograničeni) popis svih oblika uticaja škole na životnu sredinu, uključujući otpatke i postupanje sa otpadom, korišćenje goriva, vode, politiku nabavki, životnu sredinu u okolini, školsku politiku zaštite životne sredine i nastavni plan i program. Može se dakle raditi u rečenom širokom značenju, ali i razdeliti na više delova ili pak prilagoditi potrebama pojedinih škola ili razreda.

Pregled stanja životne sredine u Eko-školama ima obrazovnu svrhu. Postupak prikupljanja podataka jača svest i temelj je razrade plana delovanja.

Popis

Na svako pitanje sa popisa može se odgovoriti potvrdno ili odrečno („da“ ili „ne“). Odrečan odgovor pokazuje da se trenutno stanje može poboljšati. U rubrici *Radne beleške* može se odgovoriti količinski, kako bi bilo moguće utvrditi i pratiti željena poboljšanja.

Potpuno količinsko određivanje može se pokazati teško predvidim ili nemogućim, ali je često lakše nekom delovanju pridružiti i vremenski rok, poput „odmah“, „u ovom polugodištu“ ili „proučiti iduće godine“. To je korisno sredstvo planiranja; u određenoj meri spaja jednostavnost činjenja nečega, troškove i potrebu za činjenjem. Sa desne strane svakoga pitanja je prostor predviđen za beleške o roku.

Nakon popisa

Popis uključuje neke zamisli za delovanje. Njima nije namera da budu sveobuhvatne; one su samo početne tačke za buduće planiranje. Sama pitanja takođe mogu naznačiti buduće zamisli.

Najvažnije je ne precenjivati svoje snage. Male, uspešne radnje pobuđuju samopouzdanje i dodatno ohrabruju. Veliki programi s neuspešnim završetkom stvaraju nezadovoljstva i prouzrokuju napuštanje projekta. Popis će se dotaći mnogih pitanja i pokazati velike mogućnosti izbora područja kojima se treba pozabaviti, ali o njima valja raspravljati u širem kontekstu, staviti ih u odnos s drugim činiocima (vreme, novac, veštine) i poređati ih prema prvenstvu. Njih nekoliko, kojima je moguće pozabaviti se, treba izabrati i ugraditi u program delovanja za jedan, dva ili tri polugodišta. Potrebno je raspodeliti obaveze, kao i praćenje i postizanje napretka. Odabrani ciljevi će se tako lakše postići u nastavnom planu i programu.

PROVERITE:

	POSTUPANJE SA OTPADOM	
	DA/NE	RADNE BELEŠKE - OTPAD
Da li škola ima jasno razrađenu politiku postupanja sa otpadom?		
Da li takva politika daje rezultate?		
Da li u školi ima dovoljno posuda za otpad?		
Da li ima dovoljno posuda za otpad izvan škole?		
Da li su posude za otpad postavljene na pravim mestima?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE – POSTUPANJE SA OTPADOM
Da li se kancelarijski papir koristi za ponovnu upotrebu?		
Da li se koriste obe strane papira?		
Da li se izrađuju primerci dokumenata za čuvanje?		
Jesu li dokumenti na disketama ili na papiru?		
Da li se pišu usputne beleške na starim papirima?		
Postoje li u školi reciklažna mesta ili škola to organizuje na drugom mestu?		
Da li škola ima svoju kompostanu?		

Ideje za akciju

Upoznajte se s mogućnostima reciklaže i ponovnog korišćenja na području škole.
Ispitajte može li škola poslužiti kao mesto postavljanja uređaja za reciklažu.
Pobrinite se da uvek postoje primerci dokumenata koji se čuvaju.

UPOTREBA ENERGIJE

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - TOPLA VODA
Da li su slavine i bojleri za toplu vodu dobro izolovani?		
Da li su slavine dobro zategnute kako iz njih ne bi kapljala voda?		
Da li je voda dovoljno topla za pranje ruku?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - IZOLACIJA
Imaju li zgrade tavanu izolaciju debljine 150 mm?		
Imaju li dvoslojni zidovi izolaciju?		
Jesu li prozori zaštićeni od produvanja?		
Jesu li prozorska stakla dvostruka?		
Jesu li u sobama tepisi-itisoni?		
Jesu li na prozorima pričvršćene roletne?		
Prijanjaju li dobro?		
Navlače li se kada padne mrak?		
Jesu li spoljna vrata zaštićena od produvanja?		
Zatvaraju li se automatski?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - RADIJATORI
Da li su iza radijatora postavljene reflektirajuće ploče?		
Postoje li police kojima bi se toplota usmeravala u sobe?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE – ELEKTRIČNA ENERGIJA
Da li se za rasvetu koriste štedljive sijalice?		
Da li su lusteri čisti?		
Jesu li površine obojene svetlim bojama kako bi se u najvećoj meri pojačalo osvetljenje?		
Da li tamo gde je to izvodljivo, postoje reflektori?		
Jesu li u praznim prostorijama uvek ugašena svetla?		
Da li se prozori redovno čiste kako bi propuštali prirodnu svetlost?		
Da li je oprema van upotrebe isključena?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - SASTAV GREJANJA
Mogu li se prostorije održavati na različitim temperaturama?		
Mogu li u njima biti različiti ciklusi grejanja?		
Može li pumpa biti zatvorena dok su radijatori isključeni?		

Ideje za akciju

Uspostavite praćenje potrošnje energije na sedmičnom nivou, i s obzirom na godišnja doba. Ispitajte sve prostorije kako biste utvrdili moguća poboljšanja u njima. Zatražite savet stručnjaka za energetska pitanja ili od lokalne kompanije za snabdevanje električnom energijom ili gasom. Prema potrebi, zamenite obične sijalice štedljivim fluorescentnim svetiljkama. Pokrenite akciju "Ugasi".

	SAOBRAĆAJ	
	DA/NE	RADNE BELEŠKE - UPOTREBA VOZILA
Da li većina zaposlenog osoblja putuje pešice?		
Ili koristi bicikl?		
Ili koristi javni prevoz?		
Ili zajedno automobilom?		
Da li većina učenika putuje pešice?		
Da li većina automobila koje koristi osoblje koristi dizel kao gorivo?		
Ili koristi bezolovni benzin?		
Da li većina automobila učenika/roditelja koristi dizel gorivo?		
Ili koristi bezolovni benzin?		
Da li automobili imaju ugrađene katalizatore?		
Da li se vozila održavaju redovno?		

Ideje za akciju

Sprovedite istraživanje kako se osoblje i učenici koriste prevoznim sredstvima. Nacrtajte kartu stanovanja, razmislite o zajedničkoj vožnji automobilom.

	VODA	
	DA/NE	RADNE BELEŠKE - SLAVINE U TOALETIMA
Da li je najjači pritisak prilagođen na “sasvim dovoljan”?		
Da li su ugrađene slavine na pritisak?		
Popravljaju li se slavine brzo ako kaplju?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - TOALETI
Prestaje li noću teći voda u pisoarima?		
Jesu li ugrađeni nužnici s dvostrukim ispiranjem?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - ZEMLJIŠTA
Skuplja li se i koristi kišnica?		

Ideje za akciju

Očitavajući merač, pratite potrošnju vode na sedmičnom nivou i objavljujte podatke. Ispitajte troškove i korist od nadzora potrošnje vode u pisoarima.

ŽIVOTNA SREDINA IZVAN ŠKOLE

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - AMBIJENT
Da li školsko dvorište nudi mogućnosti za igru?		
Ima li u njemu mesta za sedenje?		
Zaklona?		
Pristupačnog drveća i grmlja?		
Više nivoa?		
Podloga za sve vrste vremenskih uslova, od različitih materijala?		
Privlačnosti u umetničkom smislu?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - PRIMERCI ŽIVOTINJSKOG SVETA
Postoji li u blizini veštačko jezero - jezerce (bez zlatnih ribica)?		
Naslagani trupci, stari panjevi?		
Močvarno područje?		
Livada?		
Šipražje?		
Šumsko područje?		
Koprive?		
Ptičje duplje/obitavališta šišmiša?		
Hranilište za ptice?		
Rade li razredi na poboljšanju životne sredine?		
Izbegava li se upotreba hemijskih pesticida?		
Koristi li se treset?		

POLITIKA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I NASTAVNI PLAN I PROGRAM

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - VASPITANJE I OBRAZOVANJE ZA ŽIVOTNU SREDINU
Ima li škola svoju politiku zaštite životne sredine?		
Ima li škola svoga koordinatora za zaštitu životne sredine?		
Je li škola objavila svoju politiku u obliku priručnika?		
Primenjuje li se ta politika pri planiranju rasporeda i satnice?		
Dopunjuje li se redovno novim saznanjima?		
Uključuje li taj proces čitavu školu?		
Učestvuju li svi učenici u prikupljanju podataka na terenu?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - UNUTRAŠNJOST ŠKOLE
Da li je unutrašnjost škole čista?		
Da li je škola uredna?		
Da li se o njoj vodi dobra briga?		
Da li ima biljaka u učionicama i hodnicima?		
Da li je dovoljno uočljiva oglasna tabla predviđena za informacije o životnoj sredini?		
Da li su sami učenici uključeni u poboljšanja?		
Sprovode li učenici aktivnosti u zaštiti životne sredine?		

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - UKLJUČENJE ŠKOLE
Da li se škola povezala sa nekim udruženjem koje se bavi zaštitom životne sredine?		
Da li škola pretplaćena na časopise o zaštiti životne sredine?		
Da li se u školi sprovode akcije zaštite životne sredine?		
Da li se praktikuje "zeleno" ponašanje i kod kuće?		

Ideje za akciju

Razmislite o izradi šljunčanih staza ili staza od oguljene kore drveta kako bi i po vlažnom vremenu bili dostupni svi delovi dvorišta ili okoline.
Povećajte nastavnu vrednost područja dodajući mu zanimljivosti poput sunčanog sata, meteorološke stanice, iscrtanih geografskih karata, modela Sunčevog sistema, kompostane.

ŠKOLSKA KUPOVNA POLITIKA

	DA/NE	RADNE BELEŠKE - KORIŠĆENII PAPIR
Da li se koristi upotrebljeni papir za spise i sveske?		
Za potrebe pisanja?		
Papir za beleške?		
Papir za likovno?		
Toaletni papir?		
Za papirnate ubruse?		
	DA/NE	RADNE BELEŠKE - ODGOVORNA KUPOVINA
Da li se biraju prvo korišćeni, pa tek onda novi proizvodi?		
Izbegava li se upotreba jednokratnih proizvoda kada god je moguće?		
Izbegavaju li se proizvodi koji sadrže freone?		
Izbegavaju li se proizvodi izrađeni od tropskih biljaka?		
Izbegavaju li se štetna sredstva za čišćenje?		
Nudi li se u školskoj kuhinji zdrava hrana?		

Ideje za akciju

Istražite kupovinu papira i uporedite te troškove s mogućnošću upotrebe korišćenog papira. Razradite školsku kupovnu politiku.

U P I T N I K

**O SPROVOĐENJU VASPITANJA I OBRAZOVANJA ZA ŽIVOTNU SREDINU
I ISTRAŽIVANJU POSTOJEĆEG STANJA
U ŠKOLAMA, DEČJIM VRTIĆIMA I UČENIČKIM DOMOVIMA
SA CILJEM UNAPREĐENJA RADA KROZ
MEĐUNARODNI PROGRAM EKO – ŠKOLA**

naziv škole/vrtića/uč. doma, mesto/grad _____

okrug _____

adresa, tel., fax. škole/vrtića _____

e-mail/web _____

ime i prezime direktora škole/vrtića _____

stručna sprema i zvanje _____

Označite vrstu vaspitno – obrazovne ustanove u kojoj radite:

- osnovna škola
- gimnazija
- srednja stručna škola
- dečji vrtić
- učenčki dom

Navedite podatke o vašoj vaspitno – obrazovnoj ustanovi:

a) da li pored matične škole/vrtića imate i područne škole/vrtiće

DA

NE

Ako je odgovor DA, napišite na crti mesto-a u kojima se nalaze područne škole/vrtići.

b) broj razrednih odeljenja u matičnoj školi/vrtiću ukupno _____

po razredima, OŠ 1 _____ 5 _____

2 _____ 6 _____

3 _____ 7 _____

4 _____ 8 _____

po razredima, SŠ 1 _____ 3 _____

2 _____ 4 _____

c) ukupno zaposlenih u nastavi uključujući i područne škole/vrtiće _____,
ukupno izvršilaca u ostalim poslovima škole uključujući i područne škole/vrtiće _____.

d) da li sprovodite program celodnevnog boravka učenika u vašoj školi/vrtiću?

a) DA b) NE

e) da li već imate, ili postoji mogućnost selektivnog odlaganja otpada i kompostiranje u dvorištu vaše obrazovne ustanove?

a) DA b) NE

f) u koliko smena se odvija nastavni proces u toku jednog dana u vašoj vaspitno – obrazovnoj ustanovi?

- jedna
- dve
- tri (dve + međusmena)

Molimo, na sledeća pitanja dajte nam tačne (ne približne) podatke o potrošnji struje i vode u vašoj školi:

ukupna godišnja potrošnja struje u vašoj školi/vrtiću u protekloj školskoj godini iznosila je _____ kilovata, tj. _____ dinara, što je prosečna godišnja potrošnja po jednom _____ učeniku/detetu _____ kilovata, odnosno _____ dinara.

ukupna godišnja potrošnja vode u vašoj školi/vrtiću u protekloj školskoj godini iznosila je _____ dinara, što je prosečna godišnja potrošnja po jednom učeniku/detetu _____ dinara.

Ostvaruje li se u vašoj školi/vrtiću ekološki program/program vaspitanja i obrazovanja za životnu sredinu kroz izbornu nastavu i vannastavne aktivnosti?

DA – izborna nastava (iz kog predmeta i za koje razrede)

- vannastavne aktivnosti (navedite naziv sekcije i za koje razrede)

NE

Ekološke aktivnosti u vašoj ustanovi se ostvaruju (zaokružite):

prigodnim obežavanjem *ekoloških* datuma

kontinualno, tokom cele školske godine

Da li ostvarujete *ekološke* aktivnosti u koje su uključeni svi učenici škole/vrtića?

DA, koje i koliko u šk. / god. _____

NE

Na koji način u aktivnosti uključujete učenike?

Koliko je zaposlenih vaše škole/vrtića uključeno u aktivnosti vaspitanja i obrazovanja za životnu sredinu/ eko-aktivnosti? (navedite broj i struku izvršilaa)

Je li vaša škola/vrtić bila do sada učesnik nekog nacionalnog ili međunarodnog projekta? Kojeg?

Šta smatrate najvećim uspehom vaših dosadašnjih programa ili aktivnosti u vaspitanju i obrazovanju za životnu sredinu?

Smatrate li da ste već u dosadašnjem radu ostvarili ciljeve i zadatke eko-škole?

DA

NE

DELIMIČNO

Odlučili ste se da učestvujete u programu Eko-škole zbog:

- zabrinutosti za životnu sredinu
- zanimanja za učestvovanje u nečem novom
- sticanja novog znanja i iskustva

Mišljenja ste da je *ekološka* svest vaših učenika:

- nedovoljna
- zadovoljavajuća
- na visokom nivou

Koji biste od ponuđena tri projekta Eko-škola odabrali za početak:

- štednja struje
- štednja vode
- smanjenje i zbrinjavanje otpada

zašto? _____

Da li sprovodite programe, aktivnosti ili druge oblike saradnje sa *ekološkim* udruženjima?
(navedite udruženje i oblik saradnje)

Kakva je saradnja škole/vrtića sa lokalnom zajednicom (opština/grad)

DOBRA

ZADOVOLJAVAJUĆA

LOŠA

ZAHVALJUJEMO !

NAPOMENA: Ovaj Upitnik nakon što se popuni vraća se *Nacionalnom* koordinatorskom centru.
Deo upitnika koji nije primenljiv za vašu ustanovu niste obavezni popuniti.

Eko-škole

“Fondacija za edukaciju u oblasti životne sredine” – Foundation for Environmental Education – FEE, je intelektualni vlasnik programa (za čije je sprovođenje u Srbiji ovlašćena organizacija *Ambasadori održivog razvoja i životne sredine*, kao ovlašćeni zastupnik FEE):

Plava zastava (aktivan u Srbiji) – međunarodna eko-sertifikacija plaža, marina i pojedinačnih čamaca

Eko-škole (aktivan u Srbiji) – međunarodna eko-sertifikacija škola (vrtića, osnovnih i srednjih škola, visokoškolskih ustanova, studentskih domova)

The Green
Key

Zeleni ključ (pilot faza se planira u 2014. godini) – međunarodna eko-sertifikacija hotela, restorana, konferencijskih lokacija, hostela, kampova, hotelskih i rezidencijalnih objekata i objekata za zabavu

Young Reporters
for the environment

Mladi reporteri životne sredine (pilot faza se predviđa u 2014. godini)

Učimo o šumama

www.ambassadors-env.com
Sedište: Jovana Rajića 5d, 11000 Beograd, Srbija
Kancelarija: Kosovska 17/5, 11000 Beograd, Srbija
Telefon: + 381 11 3225139 | Faks: +381 11 283 6926
Email: ambasadorior@gmail.com, fee.serbia@gmail.com ,
office@ambassadors-env.com